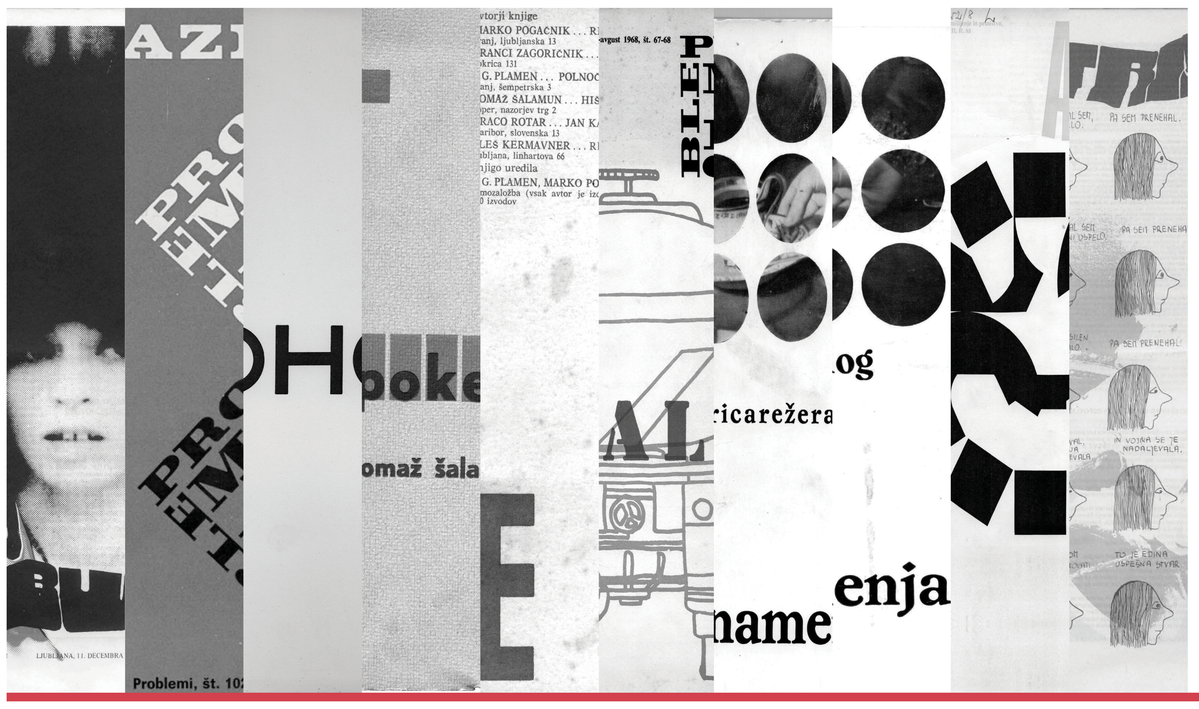

Slovenska umetniška neoavantgarda in njene publikacije

Slovenska (neo)avantgardna umetnost se je razcvetela v desetletju 1965–1975, oporo pa sta ji nudili zlasti reviji *Problemi* in *Tribuna*. Prinašali sta obilje (prevodnih) zgledov sodobne teorije in umetnosti in obenem zagotavljali ustrezno – v kontekstu jugoslovanskega samoupravnega socializma razmeroma neodvisno – platformo za objavljanje umetniške in teoretske produkcije posameznikov in skupin. Čeprav je bila ta produkcija pogosto večmedijska in konceptualna (razstave, hepeningi, performansi), je ostala solidno dokumentirana zlasti v inovativno zasnovanih zbornikih (*EVA*, *OHO, KATALOG, katalog 2, pericareżeracirep*) in posameznih knjigah (ohojevske likovno-literarne koprodukcije, zbirka Znamenja). Mlada generacija ustvarjalcev – v njenem jedru je bila skupina OHO – se je zlasti v prvih letih povezala v dokaj enovito gibanje, v katerem so delovali Tomaž Brejc (1946–), Iztok Geister (1945–), Matjaž Hanžek (1949–), Aleš Kermavner (1946–1966), Vojin Kovač - Chubby (1949–1985), Lado Kralj (1938–), Naško Križnar (1943–), Milenko Matanović (1947–), Rastko Močnik (1944–), David Nez (1949–), Marko Pogačnik (1944–), Braco Rotar (1942–), Andraž Šalamun (1947–), Tomaž Šalamun (1941–2014), Rudi Šeligo (1935–2004), Marko Švabič (1949–1993), Franci Zagoričnik (1933–1997), Slavoj Žižek (1949–) in drugi.

Tribuna

Študentska revija *Tribuna* je bila ustanovljena leta 1951, vse od začetka 60. let pa se je posvečala mednarodni politiki ter vlogi študentov in mladine v izgradnji socializma. Družbenokritični pristop do problematike visokega šolstva in študentskega življenja sta se v drugi polovici 60. let pokrila z intelektualnimi trendi mednarodne nove levice. Zato je *Tribuna* vse intenzivneje objavljala avtorje frankfurtske marksistične šole pa tudi strukturalistične teoretike, najjasneje pa se je profilirala v sklopu študentskih družbenih vrenj od leta 1968. V naslednjih letih je novi likovni urednik Kostja Gatnik revijo tudi vizualno približal smernicam ameriške študentske kontrakulture. Potem ko je s svojim levim radikalizmom *Tribuna* nekajkrat prišla navzkriž z oblastjo (v študijskem letu 1971/1972 je bila kar štirikrat zaplenjena), je po sredini 80. let krenila stran od političnega in kulturnega progresizma. Iz nje so skoraj povsem izginile teoretske in družbenokritične refleksije, osiromašilo pa se je tudi njeno poročanje o kulturnih in umetnostnih vprašanjih.

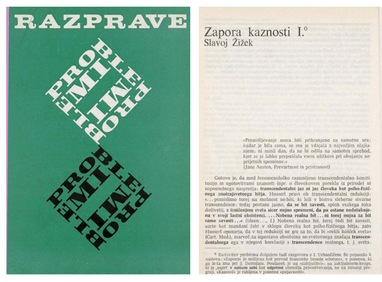

Problemi

»Revija za družbena in kulturna vprašanja« je nastala leta 1962 (tedaj kot »revija za mišljenje in pesništvo«) in že v prvem desetletju šla skozi velike spremembe uredniške politike. Okoli leta 1970 so *Problemi* objavljali opise posameznih študentskih akcij, zasedba Filozofske fakultete je bila v njih ocenjena kot »najbližja sorodnica partizanske, gverilske zasedbe«, posebej pa so se posvetili tudi »gverilski literaturi«, ki je nastala v sklopu zasedbe. V istem času je bila revija vse bolj naklonjena objavljanju literature slovenskih neoavantgardistov, obenem pa je teoretski sklop revije zajemal vse večji del. Tako se je revija že v začetku 70. let razdelila na več revij s svojimi uredništvi. Medtem ko so se teoretski *Problemi* – *Razprave* vse bolj bližali lacanovskemu profilu in postali eno od središč porajajoče se »ljubljanske šole« teoretske psihoanalize, se je iz literarnih *Problemov* – *Literature* sčasoma osamosvojila prav tako še vedno dejavna revija *Literatura*.

Iztok Geister in Marko Pogačnik, *OHO*, 1966

(z dovoljenjem Moderne galerije Ljubljana)

Prvi konceptualistični knjižni projekti skupine OHO, katere člani so tvorili jedro slovenskega neoavantgardnega gibanja, so izšli v omejeni nakladi in v samozaložbi.

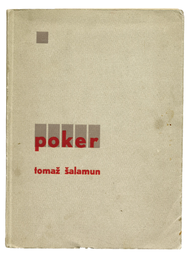

Tomaž Šalamun, *Poker,* 1966

Šalamunov pesniški prvenec, ki je ravno tako izšel v samozaložbi, danes velja za prelomno zbirko povojnega slovenskega pesniškega modernizma. Drzni mladi pesnik, ki si je pred tem s parodično satiro »Duma 1964« prislužil srd režima in krajšo zaporno kazen, v njej fascinira s sproščeno ironijo, z osvobojenim jezikom in igrivim ludizmom, približuje pa se tudi reistični poetiki.

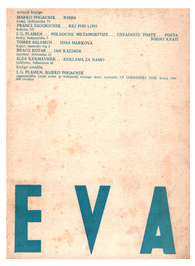

Zbornik *Eva*, 1966

Nemara najznačilnejši medij objavljanja slovenske neovantgardne umetnosti so skupinski zborniki. Že pri prvem takšnem projektu, ki je izšel še v samozaložbi (vsak avtor je bil izdajatelj svojega dela), so sodelovali poznejši nosilci nove umetnosti: Marko Pogačnik, Franci Zagoričnik, Iztok Geister - Plamen, Tomaž Šalamun, Braco Rotar in Aleš Kermavner.

Zbornik *KATALOG*, 1968

Naslednji neoavantgardni zbornik je izšel v okrilju revije *Problemi*, kot posebna poletna številka v revolucionarnem letu 1968. Poleg prevodov (Sollers, Barthes) je večinoma obsegal teoretske in umetniške tekste slovenskih avtorjev, denimo Tarasa Kermaunerja, pa tudi reistični strip »Svetloba teme« Geistra in Pogačnika. Poleg umetnikov, ki so nastopili že v *Evi*, so se v *Katalogu* predstavili tudi Matjaž Hanžek, Milenko Matanović, Vojin Kovač - Chubby, pa Slavoj Žižek. Bodoči zvezdnik globalne filozofije v sestavku »The Spy Who Loved Me« sinkretično meša »bondovsko« žanrsko fikcijo v angleščini in zahteven materialistični diskurz v slovenščini.

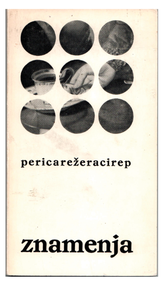

Zbornik *pericareżeracirep*, 1969

Zbornik s palindromskim naslovom je izšel kot knjižna izdaja zbirke Znamenja, ki jo je od leta 1968 pri mariborski založbi Obzorja urejal karizmatični komparativist Dušan Pirjevec, zavzet podpornik nove umetnosti. Prva edicija Znamenj je bila pesniška zbirka Daneta Zajca *Ubijavci kač*, sledile so druge pesniške knjige (tudi Geistrove, Šalamunove in Zagoričnikove), zborniki, kot sta *katalog 2* in *pericareżeracirep*, pa tudi pomembna prozna dela, denimo Šeligov *Triptih Agate Schwarzkobler*. Med vidnimi pesniki slovenske avantgarde, ki so debitirali v Znamenjih, so Milan Jesih, Ivo Svetina in Tomaž Kralj. V zborniku *pericareżeracirep* so sodelovali Kermavner, Pogačnik, Šalamun, Zagoričnik, Geister, Matanović, Chubby, Hanžek in Žižek.

Zbornik *katalog 2*, 1969

Katalog 2 v uredništvu Dušana Pirjevca je izšel leta 1969 kot nadaljevanje predhodnega zvezka in prinaša nadaljnje umetniške inovacije, npr. »tapete« radikalnega konkretista Francija Zagoričnika, Šalamunove pesmi z dodanimi fotografijami, Hanžkove pesmi, utemeljene na postopku permutacije, ter Geistrov reistični cikel »Ranunculus L., Zlatica«.

»Programirana umetnost«, 1970

naslovnica in vzorčna stran

Programirani zvezek *Problemov*, ki je izšel kot nepaginirani sklop na koncu januarske številke revije, pomeni radikalizacijo poprejšnjih zborniških izdaj. Uredniki sklopa Iztok Geister, Rastko Močnik in Marko Pogačnik so avtorje z natečajem povabili k oddaji »produkcijskih serij«, ki »naj dopuščajo in narekujejo programirano ureditev«. Z umetniškimi serijami – segale so od konkretističnih, tipografskih do stripovskih in fotografskih del – so se odzvali Pogačnik, Zagoričnik, Hanžek, Kralj, Matanović, David Nez, Andraž Šalamun, Naško Križnar, Rastko Močnik, Marko Švabić in Živko Marušič. Programerski trojček je prispevke razporedil po štirih kvadrantih, v katerih potekajo »serije«.